

Een nieuw kranswier voor Nederland duikt op in Twents natuurherstelproject: *Nitella gracilis* (Smith) Agardh (Sierlijk glanswier)¹

Corry G. Abbink-Meijerink* & Fons Th.W. Eysink

(*Correspondentieadres: Geesterenseweg 39, 7671 PA Vriezenveen)

Nitella gracilis (Smith) Agardh appears in the east of the Netherlands

In the Netherlands, *Nitella gracilis* was recorded for the first time in 1998. It appeared in a nature development project in the nature reserve Stroothuizen close by the Dutch-German border in the east of the Netherlands. On this location *Nitella gracilis* appeared in a nature development project.

Het is een genot rond te zwerven op plaatsen waar natuurherstelprojecten uitgevoerd zijn. Het gebied "Stroothuizen" is zo'n locatie. De verrassingen zijn soms onverwacht groot. Zo ook de ontmoeting met *Nitella gracilis*. Met vijf soorten is dit gebied voor Twentse begrippen rijk aan kranswieren. Vanaf 1988 zijn door Staatsbosbeheer in nauwe samenwerking met het KIWA (hydro-ecologisch onderzoek), in het kader van het Overlevingsplan Bos en Natuur, maatregelen uitgevoerd ter verbetering van de natuurwaarden van het heidelandschap. Soortenrijke heide-, ven- en moerasvegetaties zijn in wisselende combinaties het resultaat. De kranswieren zijn daarin goed vertegenwoordigd. In de moerassige laagte, die door het grondwater wordt gevoed, werden in 1991 de eerste kranswieren aangetroffen, namelijk *Chara globularis* var. *globularis* (Breekbaar kransblad) en *Nitella mucronata* var. *gracillima* (Pundragend glanswier), in combinatie met onder andere *Callitriche hamulata* (Haaksterrenkroos), *Juncus articulatus* (Zomprus), *Lythrum portula* (Waterpostelein) en *Eleocharis acicularis* (Naaldwaterbies). Vier jaar later konden ook *Nitella translucens* (Doorschijnend glanswier), en *Nitella capillaris* (Kleinhoofdig glanswier) worden genoteerd.² *Nitella translucens* groeide in een door grondwater gevoed ven samen met *Hypericum elodes* (Moerashertshooi), *Pilularia globulifera* (Pilvaren), *Eleogiton fluitans* (Vlottende bies) en *Samolus valerandi* (Waterpunge). *Nitella capillaris* ontkiemde op een recent geplagde plek in de slenk in gezelschap van onder andere *Callitriche hamulata* en *Lythrum portula*. *Chara globularis* var. *globularis* wist zich toen op dezelfde locatie in een ondiep poeltje, samen met *Hypericum elodes* (Stijve moerasweegbree), *Juncus articulatus* en *Juncus tenageia* (Wijdbloeiende rus) te vestigen. Ter afronding van het herstelproject werden in het najaar van 1997, op zorgvuldige wijze, elzenstobben verwijderd om de laagte maaibaar te maken. De ondiepe poeltjes en de kale bodem vormden een nieuw kiembed voor allerlei pioniers. In juli 1998 trok een droogvallend poeltje met *Juncus tenageia* de aandacht. In de modder lag een kranswier. De geur was onmiskenbaar *Chara*. Voorts troffen we in de algenmassa zeer fijne bronsgroene blaadjes aan. Het kranswier was snel op naam gebracht: *Chara vulgaris* var. *longibracteata* (Gewoon kransblad). De kluwen zeer fijne bronsgroene blaadjes ontptopte zich echter ook als een kranswier. Na enig puzzelen kon het maar één

soort zijn, doch deze was nog nooit in Nederland gevonden: *Nitella gracilis*. Een nieuw kranswier voor Nederland was op naam gebracht.³ De betekenis van de wetenschappelijke naam *Nitella gracilis* is letterlijk Sierlijk glanswier en zeer toepasselijk. Hoewel we er zelf van overtuigd waren, dat we op het goede spoor zaten, mochten we hervestiging van *Nitella mucronata* var. *gracillima* niet uitsluiten. De verschillen tussen beide soorten zijn minimaal. *Nitella gracilis* heeft kransstakken waarvan de eindtakken 2–3-cellig zijn. De eindcel mag niet mucronaat zijn. Dit is echter ook een kenmerk van *Nitella mucronata* var. *gracillima*. Het membraan van de oöspore moest de doorslag geven: *Nitella mucronata* var. *gracillima* heeft een membraan met netvormig patroon, terwijl *Nitella gracilis* een membraan met kleine korrels heeft.

Groot was onze vreugde, toen deskundigen van het Landelijk Informatiecentrum voor Kranswieren en het Rijksherbarium (afd. Algologie) onze determinatie bevestigden.

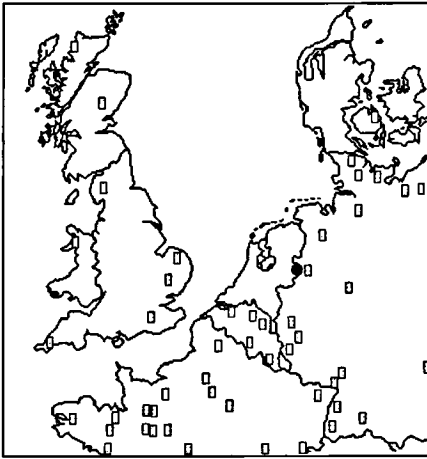

Fig. 1. Verspreiding van *Nitella gracilis* in Noordwest-Europa.

□ Vindplaats van *Nitella gracilis*;

● Nieuwe vindplaats in Stroothuizen.

Gezien het verspreidingspatroon van *Nitella gracilis* in Noordwest-Europa (Fig. 1)⁴ was het eigenlijk een vreemde zaak dat deze soort in Nederland niet voorkwam. Slechts enkele kilometers over de grens, in Duitsland, tussen Nordhorn en Lingen was de soort op een militair oefenterrein gevonden.⁵ Het stond hier in een oude bomtrechter. Dat het in Nederland nog niet was opgedoken zal waarschijnlijk te wijten zijn aan het ontbreken van de juiste biotoop. Tabel 1 (p. 28) geeft een overzicht van de vegetatie waarin *Nitella gracilis* in Stroothuizen werd aangetroffen. De drie opnamen zijn binnen hetzelfde terrein op verschillende, maar dicht bij elkaar gelegen locaties gemaakt. De variatie in begeleidende soorten tussen de opnamen geeft niet meteen de indruk van zeer kritische standplaatseisen van de

soort. Toch lijkt zacht, zoet voedselarm water op zand- of veengrond een belangrijke randvoorwaarde. Stroothuizen bood de soort blijkbaar de specifieke standplaatscondities om te kunnen ontkiemen en mag met vijf soorten voor Twentse begrippen rijk aan kranswieren worden genoemd!

1. De inhoud van dit artikel is eerder gepubliceerd (1998) in Nieuwsbrief Kranswieren 2 (4): 9–11.
2. De vondsten in 1991 zijn gedaan door Kees Bruin, die in 1995 door John Bruinsma.
3. J.A. Moore, 1986. Charophytes of Great Britain and Ireland. BSBI Handbook 5, Londen.
4. Beschikbaar gesteld door J.C. van Raam, 1998. Handboek Kranswieren: 147, Hilversum.
5. R. Becker, 1997. Zur Verbreitung der Armeleuchteralgen (Characeae) im Weser-Ems-Gebiet. Flor. Rundbr. 31: 69–79.

Tabel 1. Vegetatieopnamen van drie plekken met op de locatie
Stroothuizen (268/488). De draadalgten zijn buiten beschouwing gelaten.

Locatie	Stroothuizen	Stroothuizen	Stroothuizen	
Datum	21-07-1998	29-07-1998	31-07-1998	
Oppervl.	1 m ²	1 m ²	1 m ²	
Bedekkingsperc.	10%	40%	80%	
Veg.hoogte	1-20(-40) cm	1-30 cm	1-15(-60) cm	
Waterdiepte	0 cm	10 cm	10 cm	
<i>Nitella gracilis</i>	+	+	3	Sierlijk glanswier
<i>Chara vulg. var. long.</i>	+	-	-	Gewoon kransblad
<i>Utricularia minor</i>	-	2m	2a	Klein blaasjeskruid
<i>Juncus bulbosus</i>	+	-	2m	Knolrus
<i>Juncus articulatus</i>	2m	3	2m	Zomprus
<i>Ranunculus flammula</i>	+	2m	+	Egelboterbloem
<i>Equisetum palustre</i>	2m	+	-	Lidrus
<i>Galium palustre</i>	-	+	-	Moeraswalstro
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	-	-	1	Gewone waternavel
<i>Agrostis canina</i>	+	-	-	Moerasstruisgras
<i>Lycopus europaeus</i>	-	-	r	Wolfspoot
<i>Glyceria fluitans</i>	-	-	+	Mannagras
<i>Agrostis stolonifera</i>	-	-	+	Fioringras
<i>Juncus tenageia</i>	2m	-	-	Wijdbloeiende rus
<i>Isolepis setacea</i>	+	-	-	Borstelbies
<i>Carex panicea</i>	1	-	-	Blauwe zegge
<i>Lotus pedunculatus</i>	+	-	-	Moerasrolklaver
<i>Holcus lanatus</i>	+	+	-	Gestreepte witbol